

Regina KLIUKIENĖ, Deimantė VARATINSKAITĖ

*Vilniaus universitetas***LIETUVIŲ PAVARDŽIŲ SKIEMENS STRUKTŪRINIAI TIPAI**

§ 1. Iki šiol išsamiai tyrinėtos lietuvių bendrinės kalbos statistinės charakteristikos, ypatingą dėmesį skiriant žodžio ir skiemens struktūrai (plg. Karosienė, Girdenis 1990), taip pat skiemens struktūriniais tipams, jų pasiskirstymui tekste (plg. dar Karosienė, Girdenis 1994). Iki dabar nėra darbų, kuriuose būtų analizuojami tikriniai žodžiai, jų struktūra, išskyrus vienintelę D. S i n k e v i č i ū t ė s (2004) diachroninio pobūdžio studiją apie asmenvardžių trumpinių kamienų struktūrą. Tad parūpo atlikti išsamų sinchroninį tyrimą, kuriuo norima išanalizuoti lietuvių pavardžių skiemens struktūrinius tipus, nustatyti bendruosius lietuvių pavardžių skiemens struktūros dėsningumus.

§ 2. Ištirti 145 954 lietuvių pavardžių fonologiniai skiemenys (paklaida – 5 skiemenys), kuriuose randami 28 apibendrinti ir 55 poziciniai skiemens struktūriniai tipai¹.

Pirmajame tiriamojo darbo etape „Lietuvių pavardžių žodyno“ (abiejų tomų) pavardės (45 961) užfiksuotos indekse. Vėliau buvo nustatytos lietuvių pavardžių fonologinių skiemenų ribos² bei užrašyta kiekvieno skiemens struktūra (t. y. skiemens struktūrinis tipas). Pavardžių skiemenų struktūra žymėta taip: balsis žymimas simboliu *V*, priebalsis – *C*, mišrusis dvigarsis – *VR*, o sudėtinis dvibalsis – *Vv*. Visi duomenys buvo leidžiami į kompiuterį (dirbta su „Microsoft Word 2002“ programa).

Antrajame tyrimo etape buvo nustatytas lietuvių pavardžių skiemens struktūrinių tipų (apibendrintų ir pozicinių) skaičius bei produktyvumas. Kad būtų įgyvendinti šie tiriamojo darbo tikslai, naudotasi A. Girdenio sukurta originalia kompiuterine programa *SKIEMUO.PAS*. (programavimo kalba Turbo Pascal. 7). Ši programa apdorojo lietuvių pavardžių skiemenis, t. y. buvo apskaičiuoti visi statistikos parametrai, susiję su skiemens struktūriniais tipais. Autorės nuoširdžiai dėkoja šios programos sudarytojui prof. Aleksui Girdeniui už visokeriopą pagalbą ir vertingus patarimus.

§ 3. Yra žinoma, kad lietuvių kalbos skiemens centrą (pagrindą) sudaro balsis, kuris negali būti nei praleistas, nei pakartotas tame pačiame skiemenyje. Be to, jis vienas

¹ Kalbant apie apibendrintus skiemens struktūrinius tipus, į skiemens poziciją pavardėse neatsižvelgiama. Poziciniai skiemens tipai orientuoti į skiemens užimamą poziciją pavardėse. Pagal tai jie skirstomi į pradinius, vidinius bei galinius skiemens struktūrinius tipus.

² Fonologiniu skiemeniu laikomas toks skiemuo, kurio eksplozinė priebalsių grupė, t. y. skiemens pradinių priebalsių junginys, yra įmanoma tam tikros kalbos žodžių pradžioje (plg. Girdenis 2000, 300t.; Girdenis 2001, 368; Girdenis 2003, 147; LKFS 211; Ševoroškin 1972, 566t.).

pats gali atlikti skiemens vaidmenį (plg. Karosienė, Girdenis 1994, 34; Girdenis 2003, 118, 121, 123; LKE 585; Trachterov 1956 18t.; Novak 1966, 128), pvz.: *A-da-mo-nis*, *I-nis*. Priebalsiai laikomi periferine skiemens dalimi, galinčia eiti ir prieš centrą, ir po jo, tačiau priebalsiai negali patys vieni sudaryti skiemens³ (plg. Karosienė, Girdenis 1994, 34; Girdenis 2003, 118, 121, 123; Novak 1966, 130), pvz.: *Ber-na-tas*, *Ar-ma-lis*. Taigi lietuvių pavardžių skiemens struktūrą būtų galima išreikšti tokia formule: $(C_I)V(v)(C_F)$.

§ 4. Lietuvių pavardžių skiemens inicialės ir finalės⁴ gali būti ir vienanarės (inicialę ar finalę sudaro vienas priebalsis), ir daugianarės (inicialę ar finalę sudaro daugiau nei vienas priebalsis), tačiau jų narių skaičius nėra neribotas. Inicialės paprastai nesudaro daugiau nei 3 priebalsiai. Tačiau empirinėje medžiagoje užfiksuota 16 skiemenu, turinčių keturnarę inicialę (*CCCV* ir *CCCCVC*), pvz.: *Chrščėnavičius: CCCCVC-CV-CV-CVC*, *Krščėnavičius: CCCCVC-CV-CV-CVC*, *Stržalkauskis: CCCCVC-CV-CCVC*. Toks skiemens modelis lietuvių kalbai nebūdingas, jis susidaro tik svetimose pavardėse. Be to, tai greičiausiai rašybos problema, nes tokiais atvejais rašyba visiškai nekoreliuoja su tartimi. Įprastų lietuviškų pavardžių skiemens inicialę gali sudaryti ne daugiau kaip 3 nariai (prisiminkim skiemens fonologinę taisyklę, kuri remiasi maksimalia pradinių priebalsių junginių – *STR* – grupe (plg. Girdenis 2003 127, 141).

Lietuvių pavardžių maksimalią skiemens finalę sudaro 3 nariai. Tačiau pastebėta, kad skiemens su trinare finale yra labai reti (jų rasta 13), pvz.: *Andrzejauskas: VCCC-CV-CV-CCVC*, *Jastržemskas: CVCCC-CVC-CCVC*. Vadinas, lietuvių pavardžių minimalus skiemens struktūrinis tipas – *V*, o maksimalus galėtų būti *CCCCVCCC*. Apibendrintai lietuvių pavardžių skiemens teorinį modelį būtų galima užrašyti taip⁵: $C^4_0V(v)C^3_0$. Tai reiškia, kad teoriškai įmanomi tokie lietuvių pavardžių skiemens struktūriniai tipai⁶:

1. $V(v)$	6. $V(v)C$	11. $CV(v)CCC$	16. $CCCV(v)CC$
2. $CV(v)$	7. $V(v)CC$	12. $CCV(v)C$	17. $CCCV(v)CCC$
3. $CCV(v)$	8. $V(v)CCC$	13. $CCV(v)CC$	18. $CCCCV(v)C$
4. $CCCV(v)$	9. $CV(v)C$	14. $CCV(v)CCC$	19. $CCCCV(v)CC$
5. $CCCCV(v)$	10. $CV(v)CC$	15. $CCCV(v)C$	20. $CCCCV(v)CCC$

³ Kai kuriose slavų kalbose (pvz.: čekų, serbų) skiemeni gali sudaryti tik priebalsinės fonemos, pvz.: če. *vrch* „kalnas“, *krk* „kaklas“ (žr. Girdenis 2003, 146; Trachterov 1956, 18; Novak 1966, 130).

⁴ Skiemens inicialė (arba eksplozinė priebalsių grupė) – pradinė skiemens priebalsių grupė (esanti iki skiemens centro), o finalė (arba implozinė priebalsių grupė) – galinė skiemens priebalsių grupė (esanti po skiemens centro) (žr. Karosienė, Girdenis 1994, 36).

⁵ Viršutinis simbolių indeksas rodo maksimalų priebalsių skaičių, o apatinis – minimalų.

Gerai žinoma, kad kalboje paprastai nepanaudojami visi teoriškai galimi skiemens struktūrinių tipų variantai, todėl ir lietuvių pavardžių skiemenys nerealizuoja visų įmanomų struktūrinių tipų. Iš 40 teoriškai galimų skiemens modelių lietuvių pavardėse realizuojami 28 (t. y. 70% visų teoriškai įmanomų skiemenų):

1. V	8. VCCC	15. CCCVC	22. VvC
2. CV	9. CVC	16. CCCVCC	23. VvCCC
3. CCV	10. CVCC	17. CCCCVC	24. CVvC
4. CCCV	11. CVCCC	18. Vv	25. CCVvC
5. CCCCv	12. CCVC	19. CVv	26. CCCVvC
6. VC	13. CCVCC	20. CCVv	27. CVvCC
7. VCC	14. CCVCCC	21. CCCVv	28. CCVvCC

Geriausiai realizuoti tokie skiemens modeliai, kurių centrą sudaro balsis: 80% teoriškai galimų skiemens tipų. Skiemens tipų su sudėtinu dvibalsiu realizuota kur kas mažiau – 60%. Be to, lietuvių pavardžių skiemens struktūriniais tipams su balsiniu elementu priklauso net 134 521 skienu (t. y. 92% visų tiriamųjų skiemenų).

§ 5. Produktyviausi lietuvių pavardžių skiemens struktūriniai tipai (žr. 1 lent.) – *CV* ir *CVC*, pvz.: *Stukinas: CCV-CV-CVC*, *Tumpa: CVC-CV*. Jiems priklauso beveik 75% visų tirtųjų lietuvių pavardžių skiemenų ir 81% balsinių skiemenų. Kitų skiemens struktūrinių tipų produktyvumas, palyginti su *CV* ir *CVC* produktyvumu, yra labai mažas: 26 tipams tenka tik 25% visų tirtųjų skiemenų. Užfiksuota net 21 skiemens modelis, kurio produktyvumas nesiekia 1% (15 tipų produktyvumas nesudaro net 0,01%), pvz.: *Vv (Aulazas: Vv-CV-CVC, Eivilas: Vv-CV-CVC)*, *CCCVv (Chščenavičius: CCCV-CV-CV-CVC, Kastrauskis: CV-CCCVv-CCVC)*, *CVCCC (Kostrževskis: CVCCC-CVC-CCVC)*, *VCCC (Andržejevskis: VCCC-CV-CVC-CCVC)*.

Iš dvibalsinių lietuvių pavardžių skiemens struktūrinių tipų geriausiai realizuojamas *CVv* modelis (pvz.: *Krekauskis: CCV-CVv-CCVC*, *Čarkauskas: CVC-CVv-CCVC*), kuriam priklauso beveik 6,5% visų skiemenų bei 80,8% dvibalsinių skiemenų. Antrąją vietą pagal produktyvumą dvibalsinių skiemenų grupėje užima *CCVv* modelis, pvz.: *Strazdaitis: CCCV-CCVv-CVC*, *Joniškaitis: CV-CV-CCVv-CVC*. Jam tenka tik 1% tirtųjų skiemenų, tačiau net 13% dvibalsinių skiemenų.

Čia bene daugiausia buvo kalbėta apie lietuvių pavardžių skiemens struktūrinius tipus, turinčius priebalsinę dalį (skiemens periferiją). Tačiau tarp visų skiemens modelių yra ir tokių, kuriuos sudaro tik balsinis elementas – balsis arba sudėtinis dvibalsis (tai reiškia, kad tokie skiemenys nei inicialės, nei finalės neturi), pvz.: *Ablomas: V-CCV-CVC*, *Aidėnas: Vv-CV-CVC*. Tokiems – *V* ir *Vv* tipo skiemenims – priklauso 1,6% visų tiriamųjų skiemenų. Vadinasi, tokie skiemens struktūriniai tipai lietuvių pavardėse nėra produktyvūs.

1 lentelė. Apibendrintų skiemens struktūrinių tipų produktyvumas

Skiemens tipas	Skiemenų skaičius	%
CV	60 661	41,562
CVC	48 350	33,127
CCVC	11 221	7,688
CCV	9 919	6,796
CVv	9 240	6,331
V	1 958	1,342
CCVv	1 516	1,039
VC	1 282	0,878
CCCV	458	0,314
Vv	326	0,223
CVCC	324	0,222
CVvC	186	0,127
CCVC	176	0,121
CCVCC	95	0,065
CCCVv	75	0,051
VCC	46	0,032
VvC	43	0,029
CCVvC	42	0,029
CCCCV	11	0,008
CVCCC	7	0,005
CCCCVC	5	0,003
VCCC	4	0,003
CCCVCC	3	0,002
CCCVvC	2	0,001
CCVCCC	1	0,001
CCVvCC	1	0,001
CVvCC	1	0,001
VvCCC	1	0,001
Iš viso	145 954	100%

§ 6. Didžiausia bendra lietuvių pavardžių skiemens narių (inicialės ir finalės) suma – 5 priebalsiai, tačiau tokio tipo skiemens modeliai nėra produktyvūs: *CCVCCC* (pvz.: *Frantekus*: *CCVCCC-CVC*), *CCCVCC* (pvz.: *Astranckas*: *V-CCCVCC-CVC*, *Jastrembskas*: *CV-CCCVCC-CCVC*), *CCCCVC* (pvz.: *Skržinskas*: *CCCCVC-CCVC*, *Strzembalas*: *CCCCVC-CV-CVC*) skiemens struktūriniams tipams priklauso tik 9 skiemenys, t. y. 0,006% visų tirtųjų skiemenų. Be to, maksimali priebalsių suma (5) skiemenyje galima tik tuomet, kai skiemens centrą sudaro balsis. Kai skiemens centre yra sudėtinis dvibalsis, inicialės ir finalės kartu nesudaro daugiau nei 4 nariai, tačiau tokie skiemens struktūriniai tipai taip pat nepasižymi produktyvumu: *CCCVvC* (pvz.: *Saus-*

preikšaitis: $CVv-CCCVvC-CVv-CVC$) ir $CCVvCC$ (pvz.: *Tauzendorfrendtas*: $CVv-CVCC-CCVvCC-CVC$) modeliams priklauso tik 0,002% lietuvių pavardžių skiemenų. Taigi galima teigti, kad dvibalsiniame skiemenyje antrasis jo narys yra neskiemeninis dėmuo. Kita vertus, dvibalsinių skiemenų (ne tik jų struktūrinių modelių), palyginti su skiemenimis, kurių pagrindą sudaro balsis, yra labai nedaug – 11 433 (7,83% visų tirtųjų skiemenų).

Statistika rodo, kad produktyviausi lietuvių pavardžių skiemens struktūriniai tipai yra tie, kurių bendras inicialės ir finalės narių skaičius – 1–3 priebalsiai: CV , CVC , $CCVC$, CCV . Tiesa, šis dėsningumas galioja tiems skiemenims, kurių centrą sudaro balsis. Dažniausiai pasitaikantys dvibalsiniai skiemenys turi tik 1–2 priebalsius: CVv , $CCVv$, $CVvC$.

Skiemens tipų produktyvumą lemia ir priebalsių pasiskirstymas skiemens inicialėje bei finalėje. Bene daugiausia yra tokių balsinių skiemenų, kurie turi tik iniciales arba kurie turi vienanarę ar dvinarę inicialę bei vienanarę finalę: CV , CCV (šie tipai sudaro 48,36% visų skiemenų), CVC , $CCVC$ (40,81% visų skiemenų). Iš 1 lentelės matyti, kad daugianarės priebalsių grupės skiemenyje (4–5 priebalsiai) ne itin vartojamos. Jos aptinkamos 0,2% visų tiriamųjų skiemenų.

Produktyviausi dvibalsiniai skiemens modeliai – CVv ir $CCVv$ (jie sudaro 94,08% visų dvibalsinių skiemens modelių): *Funkaitis*: $CVC-CVv-CVC$, *Freidankas*: $CCVv-CVC-CVC$. Akivaizdu, kad lietuvių pavardėse dažniausiai vartojami tokie dvibalsiniai skiemenys, kurie turi tik vienanarę ar dvinarę inicialę, t.y. skiemenys be finalės, nors iš dešimties dvibalsinių lietuvių pavardžių skiemens struktūrinių tipų, turinčių priebalsinę dalį, net 7 modeliai turi finalę. Tačiau tokie skiemens struktūriniai tipai produktyvumu nepasižymi (jiems priklauso tik 2,41% dvibalsinių skiemenų).

§ 7. Remiantis realizuotais lietuvių pavardžių skiemens balsiniais ir dvibalsiniais struktūriniais tipais, jų apibendrintus modelius galima užrašyti tokiomis formulėmis⁷: $C^4_0VC^3_0$ ir $C^3_0VvC^3_0$ (tačiau, kaip jau buvo minėta, balsinis skiemo turi ne daugiau kaip 5 priebalsius, o dvibalsinis – ne daugiau kaip 4). Skiemens struktūriniai tipai rodo, jog „sunkėjant“ skiemens modeliui, t. y. daugėjant skiemenyje priebalsių, modelio produktyvumas mažėja:

1. Skiemenys su 1 priebalsiu	- 48,800%
2. Skiemenys su 2 priebalsiais	- 41,121%
3. Skiemenys su 3 priebalsiais	- 8,309%
4. Skiemenys su 4 priebalsiais	- 0,201%
5. Skiemenys su 5 priebalsiais	- 0,006%

⁶ Čia ir balsis, ir sudėtinis dvibalsis gali užimti skiemens centro poziciją.

Produktyviausi skiemens tipai yra su 1–2 priebalsiais: *CV*, *CVv*, *VC*, *VvC*, *CVC*, *CCV*, *CCVv*, *CVvC*, *VCC*. Šiems devyniems modeliams (iš 26 skiemens struktūrinių tipų, turinčių priebalsinę dalį) priklauso 89,92% lietuvių pavardžių skiemenų. Skiemenys su 4–5 priebalsiais patys neproduktyviausi (sudaro tik 0,21% visų skiemenų), tačiau jie taip pat priklauso devyniems skiemens struktūriniams tipams: *CCCV*, *CCVCC*, *CVCCC*, *CCCCV*, *CCCVCC*, *CCVCCC*, *CCCCVC*, *CCCVvC*, *CCVvCC*. Lyginant skiemenų, turinčių 3 priebalsius, produktyvumą su 1–2 priebalsius turinčių skiemenų produktyvumu, pasakytina, kad jis nėra didelis – tik 8,31%, tačiau tokio tipo skiemenys priklauso net 8 skiemens struktūriniams tipams (*CCCV*, *CCVC*, *CVCC*, *VCCC*, *CCCVv*, *CCVvC*, *CVvCC*, *VvCCC*). Taigi galima daryti išvadą, kad skiemens sudėtingumas atvirkščiai proporcingas jo produktyvumui. Kitaip tariant, kuo mažiau skiemuo turi priebalsių, tuo jis produktyvesnis. Jei lietuvių pavardžių skiemenis su 1 priebalsiu laikytume lengvais, su 2 – vidutiniais, o su 3 ir daugiau priebalsių – sunkiais, galėtume teigti, kad lietuvių pavardėse dominuoja lengvi ir vidutiniai skiemenys.

§ 8. Lietuvių pavardžių skiemens struktūrinių tipų, turinčių inicialę ir finalę arba tik inicialę ar tik finalę, yra daugiausia – net 26 (iš 28). Jie sudaro 92,86% visų skiemens modelių. Nesunku pastebėti, kad dominuojantys lietuvių pavardžių skiemens struktūriniai tipai yra asimetriški⁸. Jų yra net 22 (t. y. 84,62% visų modelių, turinčių priebalsinę dalį), pvz.: *CV* (*Dabolinis*: *CV-CV-CV-CVC*, *Gulevičius*: *CV-CV-CV-CVC*), *CCV* (*Grigonis*: *CCV-CV-CVC*, *Breslauskas*: *CCV-CCVv-CCVC*), *CVv* (*Daugalas*: *CVv-CV-CVC*, *Guiskas*: *CVv-CCVC*), *CVCC* (*Girgždys*: *CVCC-CCVC*), *VvC* (*Augščiūnas*: *VvC-CCV-CVC*, *Aukštinaitis*: *VvC-CCV-CVv-CVC*). Simetriškų skiemens modelių rasta tik 4: *CVC* (*Beržys*: *CVC-CVC*, *Bobinskas*: *CV-CVC-CCVC*), *CVvC* (*Daugskurdis*: *CVvC-CCVC-CVC*, *Geinrichas*: *CVvC-CV-CVC*), *CCVCC* (*Franckevičius*: *CCVCC-CV-CV-CVC*, *Grotthus*⁹: *CCVCC-CVC*), *CCVvCC* (*Tauzendorfrendtas*: *CVv-CVCC-CCVvCC-CVC*). Trumpai asimetrišką priebalsių pasiskirstymą skiemenyje galima apibūdinti kiekybinės kompensacijos dėsnium¹⁰: daugėjant priebalsių vienoje skiemens centro pusėje, jų sumažėja kitoje. Kitaip tariant, paprastesnę inicialę tarsi kompensuoja sudėtingesnė finalė ir atvirkščiai.

§ 9. Atsižvelgiant į skiemens periferinę dalį bei jos užimamą poziciją skiemenyje, skiemenis (taip pat jų struktūrinius modelius) tradiciškai galima skirstyti į 2 grupes:

⁷ Viršutinis simbolių indeksas rodo maksimalų priebalsių skaičių, o apatinis – minimalų.

⁸ Simetriškais laikomi tokie skiemenys, kurių inicialė ir finalė turi vienodą narių skaičių. Asimetriški skiemenys inicialėje ir finalėje turi skirtingą priebalsių kiekį. Apie skiemenis, kuriuos sudaro tik balsis ar dvibalsis, čia nekalbama.

⁹ Tokia skiemenų struktūra būdinga svetimos kilmės pavardėms. Ši atėjusi iš vokiečių kalbos sudurtinio žodžio, reiškiančio *didelis namas*.

¹⁰ Terminas pasiūlytas 2000 m. birželio 30 d. vykusiame Bendrosios kalbotyros katedros ir doktorantūros komiteto posėdyje (žr. K r u o p i e n ė 2000, 62).

1) atviruosius; 2) uždaruosius¹¹. Antroje skirstymo pakopoje atvirieji ir uždarieji skiemenys skirstomi į: 1) pridengtuosius; 2) nepridengtuosius¹¹ (lietuvių pavardžių skiemens struktūrinių modelių klasifikacija pavaizduota 2 lentelėje).

2 lentelė. Apibendrintų skiemens struktūrinių tipų realizacija ir produktyvumas¹² pagal jų atvirumą / uždarumą, pridengtumą / nepridengtumą

C ⁴ ₀ V(v)C ³ ₀ (100%)							
Atvirieji (57,666%) C ⁴ ₀ V(v)				Uždarieji (42,334%) C ⁴ ₀ V(v)C ³ ₁			
Pridengtieji (56,101%) C ⁴ ₁ V(v)		Nepridengtieji (1,565%) V(v)		Pridengtieji (41,391%) C ⁴ ₁ V(v)C ³ ₁		Nepridengtieji (0,943%) V(v)C ³ ₁	
C ⁴ ₁ V (48,680%)	C ⁴ ₁ Vv (7,421%)	V (1,342%)	Vv (0,223%)	C ⁴ ₁ VC ³ (41,233%)	C ⁴ ₁ VvC ³ (0,158%)	VC ³ ₁ (0,913%)	VvC ³ ₁ (0,030%)
CV CCV CCCV CCCCV	CVv CCVv CCCVv	—	—	CVC CCVC CVCC CCVCC CVCCC CCCVCC CCVCCC CCCCVC	CVvC CVvC CCVvCC CCCVvC	VC VCC VCCC	VvC VvCCC
Nerealizuoti skiemens struktūriniai tipai							
—	CCCCVv	—	—	CCCVCCC CCCCVCC CCCCVCCC	CVvCCC CCVvCCC CCCVvCC CCCVvCCC CCCCVvCC CCCCVvCCC	—	VvCC

Lietuvių pavardėse vyrauja atvirieji skiemenys (sudaro beveik 58% visų tiriamųjų skiemenų), kurie priklauso tik 9 skiemens struktūriniais tipams (t. y. 32% realizuotų skiemens struktūrinių tipų). Likusieji modeliai (19) atstovauja uždaruųjų skiemenų grupei. Ir uždaruųjų, ir atvirųjų skiemenų grupėse dominuoja pridengtieji skiemenys: atitinkamai sudaro 41,39% ir 56,10% visų tiriamųjų skiemenų (iš viso – 97,5%). Atvirųjų skiemenų grupėje pridengtųjų ir nepridengtųjų skiemenų santykis – 36 : 1, o uždarieji

¹¹ Atviraisiais laikomi tokie skiemenys, kurie neturi finalės, t.y. baigiasi balsiniu elementu (balsiu arba dvibalsiu), o uždaraisiais – kurie baigiasi priebalsine dalimi. Skiemenys, prasidedantys centru (balsiu arba dvibalsiu) laikomi nepridengtaisiais, o skiemenys, kurie turi inicialę, vadinami pridengtaisiais (plg. Karosienė, Girdenis 1994, 36; LKE 585).

¹² Nurodoma, kiek skiemens struktūriniais tipams priklauso lietuvių pavardžių skiemenų.

pridengtieji ir uždarieji nepridengtieji skiemenys santykiauja taip: 44 : 1. Tiek atvirųjų, tiek uždaryjū skiemenų grupėse nepridengtieji skiemenys yra negausūs. Taigi lietuvių pavardžių skiemens struktūrinių tipų statistika patvirtina pasaulio kalbotyroje žinomą universaliją, kad modelis *CVC* retesnis už *CV*, o *VC* – už *CV* (plg. Ševoroškin 1969 178; Karosienė, Girdenis 1994, 37).

Kalbant apie pozicinius lietuvių pavardžių skiemenis, akcentuotina, kad pradinių ir vidinių skiemenų grupėse dominuoja atvirieji skiemenys (sudaro 72% pradinių bei 85% vidinių skiemenų), o galinių skiemenų grupėje – uždarieji (sudaro 89% galinių skiemenų). Tačiau tiek pradinių, tiek vidinių, tiek galinių lietuvių pavardžių skiemenų grupėse produktyviausi pridengtieji skiemenys: jiems tenka 92,32% pradžios, 99,78% vidurio ir 99,97% pabaigos skiemenų. Šie duomenys leidžia daryti išvadą, kad lietuvių pavadėse vengiama hiato (t. y. balsių, esančių gretimuose skiemenyse, sandūros).

§ 10. Apibendrinti balsiniai skiemens struktūriniai tipai dominuoja tiek atvirųjų, tiek uždaryjū pridengtųjų ir nepridengtųjų skiemenų grupėse. Didžiausiu produktyvumu pasižymi lietuvių pavardžių balsiniai atvirieji pridengtieji skiemens struktūriniai tipai (sudaro beveik 49% lietuvių pavardžių skiemenų). Tačiau tokių skiemens struktūrinių modelių yra tik 4: *CV*, *CCV*, *CCCV*, *CCCCV*, pvz.: *Joviša*: *CV-CV-CV*, *Jonuška*: *CV-CV-CCV*, *Kozdragas*: *CV-CCCV-CVC*, *Skržineckis*: *CCCCV-CVC-CVC*. Labai produktyvūs ir balsiniai uždarieji pridengtieji skiemens struktūriniai tipai (jų rasta 9), kuriems priklauso 41% lietuvių pavardžių skiemenų, pvz.: *CVC* (*Skulčas*: *CCVC-CVC*), *CVCC* (*Penčkauskas*: *CVCC-CVv-CCVC*), *CCCVC* (*Selestrinskas*: *CV-CV-CCCVC-CCVC*). Iš apibendrintų dvibalsinių lietuvių pavardžių skiemens struktūrinių tipų didžiausiu produktyvumu pasižymi atvirieji pridengtieji skiemens modeliai (*CVv*, *CCVv* ir *CCCVv*), pvz.: *Bliumeraitis*: *CCV-CV-CVv-CVC*, *Bobrauskas*: *CV-CCVv-CCVC*, *Brvainis*: *CCCVv-CVC*. Jiems tenka 7,4% lietuvių pavardžių skiemenų.

§ 11. Kaip jau buvo minėta, lietuvių pavadėse nerealizuojama 30% teoriškai galimų apibendrintų skiemens struktūrinių modelių. Galima teigti (žr. 2 lent.), kad geriausiai realizuoti atvirųjų skiemenų struktūriniai tipai – net 90% teoriškai galimų atvirųjų skiemens modelių, t. y. nerealizuotas tik 1 modelis – *CCCCVv*. Tačiau reikia dar kartą paminėti, kad lietuvių kalbos žodžių bei jų skiemenų inicialei nebūdingas 4 priebalsių junginys (maksimalią inicialę lietuvių kalboje sudaro 3 priebalsiai (žr. Girdenis 2003, 147)). Daugelis kitų nerealizuotų skiemens modelių taip pat turi keturnarę inicialę (*CCCCVCC*, *CCCCVCCC*, *CCCCVvC*, *CCCCVvCC*, *CCCCVvCCC*), kuri lietuvių kalbos žodžiuose bei jų skiemenyse negalima. Tokio tipo skiemens modeliai sudaro 50% teoriškai galimų, tačiau lietuvių pavadėse nerealizuojamų skiemens struktūrinių tipų.

Atvirieji pridengtieji balsiniai (C^4_1V , pvz.: *Bublevičius*: *CV-CCV-CV-CVC*, *Chščėnavičius*: *CCCV-CV-CV-CVC*) ir atvirieji nepridengtieji balsiniai (*V*, pvz.: *Abakas*:

V-CV-CVC) bei dvibalsiniai (*Vv*, pvz.: *Auga: Vv-CV*) lietuvių pavardžių skiemens struktūriniai tipai realizuojami 100%. Šimtaprocentine realizacija pasižymi ir uždarieji nepridengtieji balsiniai skiemens struktūriniai tipai (VC^3_1 , pvz.: *Abdulskis: VC-CVC-CCVC*, *Albsterys: VCC-CCV-CVC*, *Andrzejauskas: VCCC-CV-CVv-CCVC*). 100% realizuotiems skiemens struktūriniais modeliams priklauso 32,14% visų realizuotų lietuvių pavardžių skiemens struktūrinių tipų.

§ 12. Lietuvių pavardės yra daugiaskiemenės, t. y. jas sudaro ne mažiau kaip 2 skiemenys. Ilgiausią „Lietuvių pavardžių žodyno“ pavardę sudaro 7 skiemenys (septyniaskiemenių pavardžių rasta tik 3: *Parafianavičius: CV-CV-CV-V-CV-CV-CVC*, *Parapijanavičius CV-CV-CV-CV-CV-CV-CVC*, *Sabastionavičius: CV-CV-CCV-V-CV-CV-CVC*). Analizuojant empirinę medžiagą, pastebėta, kad daugėjant pavardėse skiemenų, pavardžių skaičius mažėja (žr. 3 lent.). Šis dėsniumas negalioja tik dviskiemenėms pavardėms. Dominuojančios lietuvių pavardės yra triskiemenės (sudaro beveik 51% visų pavardžių), pvz.: *Adušys: V-CV-CVC*, *Baidokas: CVv-CV-CVC*, *Grižauskas: CCV-CVv-CCVC*.

3 lentelė. Pavardžių skiemenų skaičius ir produktyvumas

Pavardžių tipas	Pavardžių skaičius	%
Triskiemenės	23 373	50,854
Keturskiemenės	9 861	21,455
Dviskiemenės	9 131	19,867
Penkiaskiemenės	3 445	7,495
Šešiaskiemenės	148	0,322
Septyniaskiemenės	3	0,007
Iš viso	45 961	100%

Vidutinis lietuvių pavardės ilgis yra 3,18 skiemens. Gan produktyvios ir dviskiemenės bei keturskiemenės pavardės – jų produktyvumas apylygis (kartu sudaro apie 41% visų lietuvių pavardžių), pvz.: *Butkus: CVC-CVC*, *Dausa: CVv-CV*, *Dockevičius: CVC-CV-CV-CVC*, *Kasiliūnas: CV-CV-CV-CVC*. Kitų daugiaskiemenių (penkiaskiemenių–septyniaskiemenių) pavardžių produktyvumas labai mažas (pavardžių, turinčių 6–7 skiemenis, produktyvumas nesiekia net 1%), pvz.: *Gerulevičius: CV-CV-CV-CV-CVC*, *Subataravičius: CV-CV-CV-CV-CV-CVC*, *Parapijanavičius: CV-CV-CV-CV-CV-CV-CVC*.

§ 13. Atsižvelgiant į daugiaskiemenės lietuvių pavardės sudarančių skiemenų poziciją, galima išskirti 3 skiemens struktūrinių tipų grupes, t. y. lietuvių pavardžių pradinių, vidinių ir galinių skiemenų struktūrinius modelius. Lietuvių pavardėse randami 55 poziciniai skiemens struktūriniai tipai (25 modeliai priklauso pradinių skiemenų grupei, 20

modelių – vidinių ir 10 modelių – galinių skiemenų grupei), kurių produktyvumas labai priklauso nuo skiemens užimamos pozicijos pavardėje (žr. 4 lent.).

Pavardžių skiemenys pagal užimamą pavardėje poziciją pasiskirsto taip: pradiniai skiemenys sudaro 31,5% visų tiriamųjų skiemenų, vidiniai – 37,0%, galiniai – 31,5%. Taigi lietuvių pavardžių pradinių, vidinių bei galinių skiemenų santykis yra maždaug toks: 1 : 1,2 : 1.

§ 14. Pavardžių pradinių skiemenų grupėje dažniausi yra *CV* modelio skiemenys (sudaro 48,19% visų pradinių skiemenų). Gan dažnas, palyginti su kitais skiemens struktūriniais tipais, pradinių skiemenų grupėje ir *CVC* struktūrinis modelis (jam priklauso 19,82% visų tiriamųjų pradinių skiemenų). Kitų pradinių skiemenų struktūrinių tipų produktyvumas labai mažas: 23 modeliams tenka beveik 32% pradinių skiemenų. Net 18 skiemens struktūrinių tipų produktyvumas nesiekia 1,5% (pvz.: *CCVv*, *CCCV*, *Vv*, *CVCC*, *CVvC*), iš jų net 10 modelių nesudaro 0,1% pradinių pavardžių skiemenų, pvz.: *VCC*, *CVCCC*, *VCCC*, *CVvCC*.

4 lentelė. Pozicinių skiemens struktūrinių tipų produktyvumas

Skiemens struktūrinis tipas	Bendras skiemenų skaičius	Pradiniai skiemenys		Vidiniai skiemenys		Galiniai skiemenys	
		Skaičius	% ¹³	Skaičius	% ¹³	Skaičius	% ¹³
CV	60 661	22 149	15,175	34 210	23,439	4 302	2,948
CVC	48 350	9 108	6,240	6 862	4,701	32 380	22,185
CCVC	11 221	1 723	1,181	971	0,665	8 527	5,842
CCV	9 919	5 109	3,500	4 099	2,808	711	0,487
CVv	9 240	2 580	1,768	6 657	4,561	3	0,002
V	1 958	1 865	1,278	92	0,063	—	—
CCVv	1 516	602	0,412	914	0,626	—	—
VC	1 2821	248	0,855	21	0,014	13	0,009
CCCV	458	380	0,260	72	0,049	6	0,004
Vv	326	325	0,223	—	0,001	—	—
CVCC	324	270	0,185	52	0,036	2	0,001
CVvC	186	169	0,116	17	0,012	—	—
CCVC	176	140	0,096	22	0,015	14	0,010
CCVCC	95	94	0,064	—	0,001	—	—
CCCVv	75	53	0,036	22	0,015	—	—
VCC	46	41	0,028	5	0,003	—	—
VvC	43	43	0,029	—	—	—	—
CCVvC	42	32	0,022	10	0,007	—	—

¹³ Visų tiriamųjų skiemenų.

4 lentelės tęsinys

Skiemens struktūrinis tipas	Bendras skiemenų skaičius	Pradiniai skiemenys		Vidiniai skiemenys		Galiniai skiemenys	
		Skaičius	%	Skaičius	%	Skaičius	%
CCCCV	11	11	0,008	—	—	—	—
CVCCC	7	7	0,005	—	—	—	—
CCCCVC	5	5	0,003	—	—	—	—
VCCC	4	4	0,003	—	—	—	—
CCCVCC	3	—	—	3	0,002	—	—
CCCVvC	2	—	—	2	0,001	—	—
CCVCCC	1	1	0,001	—	—	—	—
CCVvCC	1	—	—	1	0,001	—	—
CVvCC	1	1	0,001	—	—	—	—
VvCCC	1	1	0,001	—	—	—	—
Iš viso	145 954	45 960	31,489	54 034	37,022	45 960	31,489

Pradiniai lietuvių pavardžių skiemenys geriausiai realizuoja apibendrintus skiemens struktūrinius modelius: iš 28 modelių realizuoti net 25 (89,29%). Lietuvių pavardžių pradiniam skiemenims nebūdingi *CCCVCC*, *CCCVvC* ir *CCVvCC* struktūriniai tipai. Tokie modeliai randami tik vidiniuose pavardžių skiemenyse, tačiau jų produktyvumas labai menkas. Skiemens struktūriniai tipai, realizuojami tik pradinuose lietuvių pavardžių skiemenyse, sudaro 28,6% visų skiemens struktūrinių modelių. Tiriamojoje medžiagoje užfiksuoti 7 skiemens struktūriniai tipai, kurie randami tik pradinuose ir vidiniuose pavardžių skiemenyse, pvz.: *CCVv* (*Klauseika*: *CCVv-CVv-CV*, *Klastaitis*: *CCV-CCVv-CVC*), *CVvC* (*Raikstinas*: *CVvC-CCV-CVC*, *Pšijaulgauskas*: *CCV-CVvC-CVv-CCVC*), *CCCVv* (*Skruibis*: *CCCVv-CVC*, *Savzdraiža*: *CVC-CCCVv-CV*), tačiau atitinkamose skiemenų grupėse jų produktyvumas skiriasi. Pavyzdžiui, pradinių skiemenų grupėje modeliui *VCC* priklauso beveik 0,03% visų tiriamųjų ir 0,09% pradinių skiemenų, o vidinių skiemenų grupėje – tik 0,003% visų tiriamųjų ir 0,009% vidinių skiemenų. Skiemens struktūrinių tipų, kurie būtų būdingi tik pradiniam ir galiniams pavardžių skiemenims, tiriamojoje medžiagoje nerasta.

Vidinių skiemenų grupėje apibendrintų skiemens struktūrinių tipų realizuota tik 20 (71,43% visų skiemens struktūrinių tipų): lietuvių pavardžių vidiniuose skiemenyse nerealizuojami 8 skiemens struktūriniai tipai. Įdomu tai, kad tie modeliai, kurie nerealizuojami vidinių skiemenų grupėje (pvz.: *VvC*, *CCCCV*, *CVvCC*), nerealizuojami ir galiniuose pavardžių skiemenyse.

Produktyviausias vidinių lietuvių pavardžių skiemenų modelis – *CV*. Jam tenka net 63,31% vidinių skiemenų. Taigi ir pradinių, ir vidinių skiemenų grupėse dominuoja

CV tipo skiemenys (sudaro 56,36% lietuvių pavardžių pradžios bei vidurio tiriamųjų skiemenų). Vidinių skiemenų grupėje antroji pagal produktyvumą vieta tenka *CVC* ir *CVv* skiemens struktūriniais tipams (jų produktyvumas apylygis). Šiems skiemens modeliams priklauso 25,02% pavardžių vidinių skiemenų. Pastebėta, kad vidinių skiemenų grupėje dažniausi yra nesudėtingos struktūros skiemenys, t. y. tokie, kurie turi 1–2 priebalsius: *CV* (pvz.: *Budarevičius: CV-CV-CV-CV-CVC*, *Glinevičius: CCV-CV-CV-CVC*), *CVC* (pvz.: *Girgantas: CVC-CVC-CVC*, *Kemerzūnas: CV-CVC-CV-CVC*), *CVv* (pvz.: *Keraitis: CV-CVv-CVC*, *Girtaitis: CVC-CVv-CVC*), *CCV* (pvz.: *Boltrušaitis: CVC-CCV-CVv-CVC*, *Dabliudavičius: CV-CCV-CV-CV-CVC*). Be to, lietuvių pavardžių vidinių skiemenų struktūriniai tipai pasižymi tuo, kad daugelio iš jų (14) produktyvumas nesiekia net 1%, pvz.: *V* (*Teodoras: CV-V-CV-CVC*), *CCCV* (*Ūstrimas: V-CCCV-CVC*), *CVCC* (*Vilšincikas: CVC-CVCC-CVC*), *CCVC* (*Šalestrinskas: CV-CV-CCVC-CCVC*). Skiemens struktūrinių tipų, priklausančių tik vidiniams ir galiniams skiemenims, lietuvių pavardėse nerasta.

Menkiausiai realizuojami apibendrinti skiemens struktūriniai tipai galinių skiemenų grupėje: tik 10 modelių iš 28 (t. y. 35,71%). Palyginus apibendrintų skiemens struktūrinių tipų realizaciją poziciniuose lietuvių pavardžių skiemenyse (pradinių, vidinių ir galinių skiemens struktūrinių tipų realizacijos santykis – 2,5 : 2 : 1), galima daryti išvadą, kad struktūrinių modelių distribucija pavardžių galiniuose skiemenyse gan ribota, o pradinių ir vidinių skiemenų grupėse – laisva. Galinių skiemenų grupėje dominuoja *CVC* tipo skiemenys (70,45% galinių tiriamųjų skiemenų). Antrąją pagal produktyvumą vietą užima *CCVC* modelis (jam priklauso 18,55% galinių skiemenų). Kiti galinių skiemenų struktūriniai modeliai (8) dideliu produktyvumu nepasižymi – jiems tenka tik 11% galinių lietuvių pavardžių skiemenų.

Pavardėms nebūdingi galiniai dvibalsiniai skiemenys (rasti tik 3 skiemenys, kurių modelis – *CVv*: *Kalnau: CVC-CVv*, *Virkau: CVC-CVv*, *Tulai: CVv-CVv*), taip pat skiemenys, turintys dvinarę finalę (rasti 2 skiemenys, priklausantys *CVCC* struktūriniam tipui: *Nalenč: CV-CVCC*, *Hubert: CV-CVCC*). Produktyviausi lietuvių pavardžių galiniai skiemenys yra tie, kurių pagrindą sudaro balsis ir kurie turi vienanarę / dvinarę inicialę ir vienanarę / benarę finalę: *CVC*, *CCVC*, *CV*, *CCV*. Šiems skiemens struktūriniais tipams priklauso 99,91% galinių ir 31,46% visų lietuvių pavardžių skiemenų. Įdomu tai, kad skiemens struktūrinių modelių, kurie būtų realizuoti tik galiniuose lietuvių pavardžių skiemenyse, nerasta.

§ 15. Visose lietuvių pavardžių pozicinėse skiemenų grupėse dominuoja asimetriški skiemens struktūriniai tipai (žr. 4 lent.). Pradinių skiemenų grupėje jų užfiksuota 20 (t. y. 86,96% pradinių skiemens modelių, turinčių priebalsinę dalį), pvz.: *CCV* (*Zmalis: CCV-CVC*), *CVv* (*Zaicas: CVv-CVC*), *CVCC* (*Girgždys: CVCC-CCVC*). Simetriškų

skiemens modelių yra tik 3: *CVC* (pvz.: *Beržys: CVC-CVC*), *CVvC* (pvz.: *Daugskurdis: CVvC-CCVC-CVC*), *CCVCC* (pvz.: *Franckevičius: CCVCC-CV-CV-CVC*). Vidinių skiemenu grupėje simetriškų skiemens struktūrinių tipų rasta 4 (*CVC*, *CVvC*, *CCVCC*, *CCVvCC*), nors jai priklauso 18 skiemens modelių, turinčių priebalsinę dalį. Vadinasi, asimetriški skiemens modeliai sudaro 77,78% vidinių skiemens struktūrinių tipų, turinčių priebalsinę dalį. Lietuvių pavardžių galinių skiemenu grupėje užfiksuota tik vieno simetriško modelio (*CVC*) skiemenu, pvz.: *Lapaitis: CV-CVv-CVC*. Tai reiškia, kad net 88,89% galinių skiemens struktūrinių tipų yra asimetriški.

§ 16. Iš 28 apibendrintų lietuvių pavardžių skiemens struktūrinių modelių visose 3 pozicinėse skiemenu grupėse realizuota tik 10: *CV*, *CVC*, *CCV*, *CCVC*, *CVv*, *V*, *VC*, *CCCV*, *CCVC*, *CVCC* (t. y. 35,71% apibendrintų skiemens struktūrinių tipų). Tačiau atitinkamų skiemens struktūrinių tipų produktyvumas šiose grupėse labai skiriasi. Pavyzdžiui, modelis *CV* pradinių skiemenu grupėje sudaro 15,2% visų tiriamųjų skiemenu, vidinių skiemenu grupėje – 23,4%, galinių skiemenu grupėje – 2,9%. Be to, iš minėtų skiemens struktūrinių tipų produktyviausi yra tie, kurių nesudėtinga struktūra, t. y. kurie turi 1–2 priebalsius ir kurių centrą sudaro balsis.

§ 17. Lietuvių pavardžių pozicinių skiemens struktūrinių tipų (balsinių ir dvibalsinių) galimas minimalus / maksimalus inicialės ir finalės narių skaičius matyti iš 5 lentelės, kurioje pateikiamos pozicinių skiemens modelių, turinčių priebalsinę dalį, apibendrintos formulės.

5 lentelė. Pozicinių skiemens struktūrinių tipų, turinčių priebalsinę dalį, formulės¹⁴

Skiemens struktūrinis tipas	Pozicinė skiemenu grupė		
	Pradinių skiemenu	Vidinių skiemenu	Galinių skiemenu
Balsinis	$C^4_0VC^3_0$	$C^3_0VC^2_0$	$C^3_0VC^2_0$
Dvibalsinis	$C^3_0VvC^3_0$	$C^3_0VvC^2_0$	$C^1_1VvC^0_0$

Kadangi pavardžių skiemenyse nepanaudojamos visos teoriškai įmanomos inicialės ir finalės narių kombinacijos, lietuvių pavardžių pozicinių skiemens struktūrinių tipų inicialės ir / ar finalės narių skaičius yra ribotas. Jis priklauso nuo skiemens struktūrinio modelio, turinčio tam tikrą skaičių priebalsių, užimamos pavardėje atitinkamos pozicijos.

Pradinių balsinių lietuvių pavardžių skiemenu inicialės ir finalės narių maksimali suma – 5 priebalsiai, o pradinių dvibalsinių skiemenu priebalsinių dalių nesudaro daugiau

¹⁴ Viršutinis indeksas rodo maksimalų inicialės / finalės narių kiekį, apatinis – minimalų („0“ reiškia, kad skiemens struktūrinis tipas gali neturėti arba inicialės, arba finalės) (plg. Karosienė, Girdenis 1994, 36).

nei 3 priebalsiai (4 priebalsių inicialės ir finalės narių suma įmanoma tik vidiniuose lietuvių pavardžių skiemenyse, tačiau tokio tipo skiemenys neproduktyvūs – rasta tik 3).

Lietuvių pavardžių vidinių balsinių ir dvibalsinių skiemenų grupėje teoriškai galima maksimali inicialės ir finalės narių suma – 5 priebalsiai. Vidinių skiemenų grupėje maksimalus skiemens inicialės ir finalės narių skaičius realizuojamas, t. y. lietuvių pavardžių vidinius balsinius skiemens struktūrinius tipus, turinčius priebalsinę dalį, sudaro 1–5 priebalsiai. Vidinių dvibalsinių skiemenų priebalsinėje dalyje yra 1–4 priebalsiai.

Galinių balsinių lietuvių pavardžių skiemenų inicialės ir finalės narių maksimali suma – 4 priebalsiai (nors didžiausias teoriškai įmanomas galinių balsinių skiemenų inicialės ir finalės narių skaičius – 5 priebalsiai), o galiniai dvibalsiniai skiemenys gali turėti tik 1 priebalsį, priklausantį skiemens inicialei, pvz. *Tornau: CVC-CVv*. Toks dvibalsinis skiemens modelis (*CVv*) galinių skiemenų grupėje rastas tik vienas. Kitokio struktūrinio tipo galinių dvibalsinių skiemenų lietuvių pavardėse neužfiksuota.

§ 18. Taisyklė, kuo mažiau skiemens struktūrinis tipas turi priebalsių, tuo jis produktyvesnis, tinkanti apibendrintiems skiemens modeliams, poziciniuose lietuvių pavardžių skiemenyse galioja tik pradiniais ir vidiniams skiemens struktūriniais tipams (žr. 6 lent.).

6 lentelė. **Pozicinių skiemens struktūrinių tipų produktyvumas pagal inicialės ir / ar finalės narių skaičių**

Priebalsių skaičius skiemenyje	Poziciniai skiemenys		
	Pradiniai	Vidiniai	Galiniai
	(%) ¹⁵	(%) ¹⁵	(%) ¹⁵
1 priebalsis	17,827 (pvz.: <i>Labackas: CV-CVC-CVC</i>)	28,014 (pvz.: <i>Pelkauskas: CVC-CVv-CCVC</i>)	2,959 pvz.: <i>Mumša: (CVC-CV)</i>
2 priebalsiai	10,296 (pvz.: <i>Mulskis: CVC-CCVC</i>)	8,150 (pvz.: <i>Ropinskas: CV-CVC-CCVC</i>)	22,672 (pvz.: <i>Nudas: CV-CVC</i>)
3 priebalsiai	1,689 (pvz.: <i>Piktšilingis: CVCC-CV-CVC-CVC</i>)	0,772 (pvz.: <i>Prostnevas: CCV-CCCV-CVC</i>)	5,847 (pvz.: <i>Labanauskas: CV-CV-CVv-CCVC</i>)
4 priebalsiai	0,173 (pvz.: <i>Pruncūnas: CCVCC-CV-CVC</i>)	0,018 (pvz.: <i>Selestrinskas: CV-CV-CCVC-CCVC</i>)	0,010 (pvz.: <i>Olmistras: VC-CV-CCVC</i>)
5 priebalsiai	0,004 (pvz.: <i>Skržinskis: CCCCVC-CCVC</i>)	0,002 (pvz.: <i>Jastrombskis: CV-CCCVCC-CCVC</i>)	—

¹⁵ Visų tiriamųjų skiemenų.

Produktyviausi lietuvių pavardžių pradiniai ir vidiniai skiemens struktūriniai tipai turi 1–2 priebalsius. Pradinių skiemenų modeliams (9 iš 25 skiemens modelių) tenka 28,12% lietuvių pavardžių skiemenų, o vidinių (8 iš 20 skiemens modelių) – 36,16% visų tiriamųjų skiemenų. Taigi skiemenų (pradinių ir vidinių) sudėtingumas atvirkščiai proporcingas jų produktyvumui. Tačiau šio dėsnio negalima taikyti lietuvių pavardžių galinių skiemenų grupei, nes joje dominuoja 2 priebalsius turintys skiemens struktūriniai tipai (priklauso 22,67% tiriamųjų skiemenų, nors jų yra tik 2). Galiniai pavardžių skiemenys, turintys 1, 3 ir 4 priebalsius, produktyvumu nepasižymi (jiems tenka 8,82% pavardžių skiemenų).

§ 19. Išvados.

1. Produktyviausi pavardžių apibendrinti skiemens struktūriniai tipai yra *CV* (42%) ir *CVC* (33%) (jiems priklauso beveik 75% skiemenų). Pradinių ir vidinių skiemenų grupėse dominuoja *CV* ir *CVC* tipo skiemenys, galinių skiemenų grupėje – tik *CVC* modelio skiemenys.
2. Pavardėse vyrauja atvirieji skiemenys (73% pavardžių skiemenų). Pradinių skiemenų grupėje atvirųjų ir uždaryjū skiemenų santykis yra 2,6 : 1, vidinių – 5,8 : 1, galinių – 1 : 8.
3. Ir uždaryjū, ir atvirųjų skiemenų grupėse dominuoja pridengtieji skiemenys (sudaro 97,49% lietuvių pavardžių skiemenų).
4. Pavardėms būdingi asimetriški skiemenys.
5. Vidutinis lietuvių pavardės ilgis – 3,18 skiemens.
6. Apibendrinta lietuvių pavardžių skiemens struktūra, turinti daug panašumų su bendrinės lietuvių kalbos žodžių skiemens modeliu, patvirtina pasaulio kalbotyroje žinomą universaliją: *CVC* skiemens struktūrinis tipas retesnis už *CV*, o *VC* – už *CV*.

DIE SYLBENTYPEN DER LITAUISCHEN FAMILIENNAMEN

Zusammenfassung

Der vorliegende Artikel befasst sich mit der pfonotaktischen Struktur der Silben in den litauischen Familiennamen.

Die durchschnittliche Länge der litauischen Familiennamen beträgt 3,18 Silben.

Die Ergebnisse der Untersuchung zeigen, dass in litauischen Familiennamen zwei Silbentypen – *CV* mit 42% und *CVC* mit 33% – vorherrschen. Der gesamte Anteil der offenen Silben beträgt 73%.

Das Verhältnis der offenen und der geschlossenen Silben liegt am Anlaut bei 2,6 : 1, im Inlaut aber bei 5,8 : 1, im Auslaut dagegen dominieren die geschlossenen Sylben in einer stark überwiegenden Mehrheit (1 : 8).

Die ermittelte Produktivität der Silbentypen in den litauischen Familiennamen bestätigt ebenfalls das in der Sprachwissenschaft verzeichnete allgemeine Gesetz: Die Silbenstruktur *CVC* kommt viel seltener als *CV*, und der Typ *CV* häufiger als *VC* vor.

LITERATŪRA

- DLKG – Dabartinė lietuvių kalbos gramatika, Vilnius, 1994.
- Girdenis A., 2000, Kalbotyros darbai, II, Vilnius.
- Girdenis A., 2001, Kalbotyros darbai, III, Vilnius.
- Girdenis A., 2003, Teoriniai lietuvių fonologijos pagrindai, Vilnius.
- Karosienė V., A. Girdenis, 1990, Bendrinės kalbos žodžio ir skiemens statistinė struktūra, – Kalbotyra, 41 (1), 36–48.
- Karosienė V., A. Girdenis, 1994, Lietuvių bendrinės kalbos skiemens tipų dažnumai, – Kalbotyra, 43(1), 34–42.
- Kruopienė I., 2000, Bendrinės lietuvių kalbos veiksmožodžio šaknies struktūra (daktaro disertacija), Vilnius.
- Kurilovič 1962 – E. Курилович, Очерки по лингвистике, Москва.
- LPŽ – Lietuvių pavardžių žodynas, I, II, Vilnius, 1985, 1989.
- LKE – Lietuvių kalbos enciklopedija, Vilnius, 1999.
- LKFS – Lietuvių kalbos fonetikos skaitiniai, Vilnius, 1997.
- Novak L., 1966, Caractère périphérique des consonnes le système phonologique et dans la structure syllabique, – Travaux linguistiques de Prague, II, 127–132.
- Sinkevičiūtė D., 2004, Senujų dviskiemenių lietuvių asmenvardžių trumpinių struktūra (daktaro disertacija), Vilnius.
- Ševoroškin 1969 – В. В. Шеворошкин, Звуковые цепи в языках мира, Москва.
- Ševoroškin 1972 – В. В. Шеворошкин, К исследованию структуры фонетических слов в русском языке, – Проблемы структурной лингвистики, 564–574.
- Trachterov 1956 – А. Л. Трахтеров, Основные вопросы теории слога и его определение, – Вопросы языкования, VI, 15–32.

Regina KLIUKIENĖ, Deimantė VARATINSKAITĖ
Baltistikos ir bendrosios kalbotyros katedra
Vilniaus universitetas
Universiteto 5
LT-01513 Vilnius, Lietuva
[regina.kliukiene@bamba.lt]
[deimva@gmail.com]